

Slovenski obrtnik

V Celji, dné 15. maja 1893. leta.

Kako bi se po večji teoretični izobraženosti povzdignilo rokodelstvo?

Rokodelstvo je sicer v obče opešalo, in nekatera stroka morebiti še vedno hira. Ali to pešanje in hiranje ni tako, da bi se rokodelstvo ne dalo več povzdigniti, da bi se mu ne dalo tu pa tam zopet na noge pomagati. Rokodelski stan je na svetu tako zelo potreben, da bi ne moglo človeštvo brez njega shajati. Zlasti nekateri rokodelci so že 1000 in več let drugim stanovom tako koristni, tako potrebni, da si ne moremo misliti ne mesta, ne trga, ne vasi, ki bi mogli shajati brez njih. Rokodelci so živeli in bodo med nami živeli; ali slabo živeti, delati in stradati, ali pa brez dela na svetu hirati — je žalostno za posameznega človeka, še žalostnejše je to za cele stanove. Zato pa hočemo v sledečem nasvetovati, kako bi si sedanji, zlasti pa bodoči rokodelski stan opomogel.

Tega, mislimo, ni treba praviti, da je kršansko življenje in prava pobožnost podlaga tudi rokodelskemu stanu, da mora tudi rokodelec pred vsem imeti vse čednosti dobrega kristjana in zvestega državljana, ki so: pridnost, poštenost, varčnost, zmernost, strah božji, spoštovanje postav, uboganje posvetnih in cerkvenih gosposk. To je temelj vsemu njegovemu početju. Na ta temelj pa mora postaviti še večjo izobraženost ali omiko. Dozdeva se mi, da se omika pogreša pri rokodelcih najbolj še le v 19. stoletju. V prejšnjih stoletjih je moralo biti zlasti meščanstvo dosta bolj omikano. Da je to res bilo, sklepamo iz tega, ko je bilo meščanstvo, rokodelski stan jedro vseh mestnih prebivalcev. Učenjakov in druge omikane gospode itak v prejšnjih stoletjih ni bilo toliko — učiteljev in profesorjev ne, a tudi uradnikov ne. Da je izobraženost precejšnja bila pri rokodelskih mojstrih, to nam svedočijo mojstri — pesniki iz 15., 16. in nekoliko še iz 17. stoletja. Pa to je precej naravno, da so si rokodelci v starih časih primeroma bili prisvojili več omike, kakor današnji obrtniki. Iz knjig si ti in drugi

stanovi v minulih stoletjih niso mogli velike izobraženosti nasrkati, ker je bila knjiga še slaba in malo razširjena. Vsak učenjak torej ni takrat imel še svetovne izobraženosti, in v marsikaterih vedah ga je morebiti dosegal rokodelec, ki je moral kot pomočnik veliko let potovati po širokem svetu, dočim učenjak ni imel vselej prilike seznaniti se s svetom. To potovanje ali „vandranje“ je stare rokodelce zelo izobrazilo. V 19. stoletju, zlasti pa v 2. polovici tega stoletja so pa to potovanje po svetu rokodelci zelo opustili. Nečemo to kot sredstvo za večjo izobraženost rokodelskega stanu priporočati, a predno bomo navedli način, kako naj se rokodelec izobražuje, dokazovati hočemo, zakaj je večje izobražbe rokodelcu baš dandanašnji silno treba.

„Divji narodi imajo“, piše Kočevar v svoji knjigi, malo ali celo nič obrtnije; najbolj izobraženi narodi pa imajo največ obrtnije. Poljedelcu in vinorejcu ni treba toliko znati, kolikor obrtniku. Obrtnik mora sploh več misliti in bolj duhtati, kakor poljedelec. Poljedelcu pusti gospod Bog z dobrim vremenom pšenico rasti; pek pa, ki žemlje peče, sicer tudi od božje milosti odvisi, vendar pa mora na več stvari paziti pri svojem rokodelstvu, kakor kmet. Izobražen in razumen delavec bo svoje delo lepše in zvesteje opravil, mimo delavca, ki ne vé, kdaj, ne pri katerem koncu bi kaj prijel, ki pred strojem stoji, kakor zajec pred bobnom ali pa žaba pred lešnikom. Izobražen, razumen in pošten delavec je tedaj veliko vreden za vsakterega obrtnika. Resničen je pregovor, ki pravi: Nevednost je najdražja stvar v deželi! — V starih časih, to je pri Rimljanih, Grkih so sužnji izdelovali obrtnijsko blago, kajti v starih časih obrtnija ni bila čislana, danes je pa vsak obrtnik časten in spoštovan ud človeškega društva. Kdor je danes pametnejši, ta je sploh tudi premožnejši in laglje živi memo onega, ki je manje učen, manje previden in manje izobražen. Izobraženost in učenost odpirate človeku celi svet. Ni se tedaj čuditi, da so obrtniki, ker so razumnejši, tudi sploh premožnejši, kakor tisti, ki se samo s pridelovanjem surovih prirodnih pečajo“. Omika napreduje sicer

pri vseh stanovih. Kdor dandanašnji brati in pisati ne zna, ta se skoro ne da prištevati k pametni in omikani človeški družbi. Kdor le majhno imetje, le količkaj premoženja ima, pride kdaj v take položaje, da mora to pa ono zapisati, ali bar svoje ime podpisati. Slehern kmet mora znati dandanes pisati: Koliko več mora znati pa rokodelca in obrtnika! Pisati in brati — to tako nič ni — vsaj se mora sleherni dete to v šoli — naučiti, ker v šolo mora hoditi. Od rokodelca se vse več zahteva. Poleg branja, pisanja in računanja mora si prisvojiti še več druge teoretične in praktične izobraženosti. Država je zaupala rokodelcem in obrtnikom po mestih in trgih, če le 5 gl. davka plačujejo, volilno pravico v deželni in državni zbor. To kaže, da imajo obrtniki več izobraženosti pred drugim, ki še toliko državnih pravic nimajo. Zato bomo govorili najprvo o teoretični izobraženosti rokodelcev.

Kakošno teoretično izobraženost terjamo od rokodelca? Tisto znanje, katero si je deček, ki se je namenil rokodelskemu stanu, pridobil po navadnih šolah, ki so domače ali ljudske šole, pa tudi latinske ali realne, kupčijske šole. Domačo šolo mora dobro dovršiti sleherni učenec. Obstojé itak postave, da mora sleherni deček, ki je zdravih udov in zdravega uma, od 6. do 14. leta v šolo hoditi.

Rokodelec mora dobro več čitanja in kar je s čitanjem v zvezi, kajti prebirati bode moral v življenju to in ono in iz knjig in časnikov bode moral včasih kaj posneti, kar bode njemu koristilo. Dandanašnji n. pr. včasih podjetniki po časnikih iščejo za razna dela mojstrov in delavcev. Časniki, zlasti strokovni prinašajo to in ono važno najdbo, nov stroj ali drugo olajšavo rokodelstvu.

Rokodelec mora znati tudi dobro pisati. Naročiti mu je večkrat pismeno robe, ki jo potrebuje za svoje izdelke, zapisovati mora svoje dohodke in stroške, pisati mu je naročnikom račune, ponujati svoje delo raznim podjetnikom, kupcem in drugim.

Rokodelec mora znati dobro računati. Računi sicer ne smejo biti previsoki, to plaši naročnike; a prenizki pa tudi ne smejo biti, da mojster sam izgube nima; ali kar je gotovo in kar mora biti, je to, da so računi pravilni in ne pomankljivi, marveč natančni in razločni. Rokodelec mora vsako svoje delo naprej izračunati in preračunati, koliko ga stane roba in koliko je njegovo in njegovih pomočnikov delo vredno.

Rokodelec, ki ne zna računati, vračuni se tako, da je morda za več dni ali za več mesecev zastoj delal. Če je pa zavoljo pomankljivosti računa preveč zaračunal, zameri se naročnikom in odjemnikom tako, da nikdar več pri njem ničesa ne naročé.

Rokodelec naj bo podkovan kolikor potreba tudi v zemljepisji: Zakaj? Zemljepisje nam pové, v katerih deželah se dobé one surove prirodne, iz katerih on izdeluje umetne izdelke, potem, v katerih deželah potrebujejo dotičnih rokodelskih proizvodov najbolje. Skušal bode torej obrniti se do dotičnih dežel in mest. Dandanašnji sicer hodijo agenti okrog in okrog in ponujajo, kar človek potrebuje in ne potrebuje. Ali pri tem moramo previdni biti, kajti pregovor „dobro blago se samo ponuja“, ima še vedno svojo veljavo.

Nekaj znanja iz prirodopisa bode slehernemu rokodelcu koristilo, gotovo pa vsakemu fizika, osobito mehanika, kajti fizika in mehanika govorite o strojih, brez katerih itak rokodelstvo več obstati ne more. Kemija je pa kakor nalašč za barvarje, usnarje, irharje in druge rokodelce.

Na najvažnejši predmet ljudskih šol z ozirom na obrtnike bi bili pa skoraj pozabili — to je risanje. Utegnete pa odgovoriti. Risanje je važno za malarja, pa za zidarske mojstre in pa kiparje še povrh; za druge pa ne. Kaj še! Slehern rokodelec mora biti več ali manj dober risar. Izvrstni risarji pa morajo biti: zidarji, mizarji, kolarji, kovači, ključavničarji, tesarji i. t. d. Umen rokodelec mora vsako reč, katero misli narediti, prej narisati. Narisati jo mora za se, da ima ne samo v glavi, ampak tudi na papirji predmet, ki ga bode izdelal. Na papirji ima potem zaznamovano tudi dolgost, širokost in visokost te reči. Narisati mu je pa predmet tudi za naročnika, ki mora že prej videti podobo tega, kar si želi. Rokodelec se mora spoznati na tiskanih slikah, katere v roko dobi. Imeti mora navadno sam že razne risane uzorce izdelkov svoje stroke. Ali pa, ako mu kdo naris predmeta pokaže, mora ga razumeti po vseh njegovih delih. Ali ni to dosta vzrokov, radi katerih je treba slehernemu rokodelcu kolikor, toliko znati risati?

Obrtnijske šole.

Navadne šole, to je ljudske šole bodo za navadnega rokodelca že zadostovale; nikakor pa ne za tistega mojstra, ki se hoče še posebno odlikovati, ali ki se hoče z rokodelstvom povzdigniti in pomagati si na višjo stopnjo, kolikor le njegov delokrog dopušča. Umnejši kmetovalec je obiskoval

v mladosti kmetijske, vinorejske, sadjarske šole; obstoje šole za vrtnarje, gozdarje in še za druge stanove. Treba je torej tudi šol za obrtnike in rokodelce. Na to so razumni možje že z davna mislili. Pred 50 leti so začeli po mestih, kakor so: Ljubljana, Celje, Maribor, Celovec, Gorica, kjer so bile tako imenovane normalke s 3 razredi, dostavljati še 4. razred, v katerem se je poleg drugih navadnih predmetov učilo risanje, zlasti gledé na zidarje in druge podobne obrtnike.

Iz 4. razreda glavnih ali normalnih šol so postale spodnje realke. Realke ali rečne šole so se radi tega imenovale, ker so imele namen učiti reči, vsakdanje reči, ki se jih v življenji potrebuje, torej največ rokodelske zadeve. In res še pred 20 leti se je učilo stavbarstvo v nižjih realkah. Pozneje so pa realke, zlasti popolne realke s 6 in 7 razredi postale bolj teoretične ali učene, in imajo dandanes posebno ta namen, da pripravljajo mladenče za visoke tehniške šole, ki so v Gradcu, na Dunaji in drugod. Vendar je dobro za rokodelca, ako je obiskoval nekaj razredov realk ali pa meščanske šole, (ki so v Krškem, Celji, Celovci, Mariboru); rokodelskemu stanu že bolje ugajajo te šole nego latinske. Najbolje šole za obrtnike in rokodelce so pa obrtnijske šole in rokodelske učilnice. Ali imamo take šole? Po Slovenskem ne še*), v Avstriji jih je pa že nekaj. Imamo obrtnijske šole v Gradcu, na Dunaji, v Trstu morebiti je vseh v Avstriji 5—10 velikih obrtnih šol. Te šole plačuje država, na njej so učitelji navadno kakošni izučeni inženjerji, arhitekti in profesorji, ki imajo poleg sebe izurjene rokodelske mojstre. Te šole so za rokodelce nekako to, kar so latinske šole za učene ljudi. Na teh šolah se uče mladenči teoretično in praktično, to je, s peresom in knjigo v roki, pa tudi z rokodelskim orodjem. Navadno se v teh šolah uči po zimi, zvečer, ob nedeljah, pa tudi poleti in čez dan. Po zimi se n. pr. uče zidarstvo, po leti pa ne; kajti zidar mora po leti hiše v resnici zidati. Zvečer pridejo v šolo tisti rokodelski učenci in pomočniki, katerih mojster čez dan doma potrebuje. Take šole so zlata vredne za mlade, bodoče rokodelce in rokodelske mojstre po dotičnih mestih. Slovenci imamo v Ljubljani obrtno šolo za lesno obrt (mizarstvo, strugarstvo), in rezbarstvo ter za vezenje (štikanje) in šivanje čipk (špic). Ta šola je brezplačna, nekateri učenci (učenke) dobé tudi ustanove. Razen izobraženih učiteljev in

učiteljic so za mizarstvo, rezbarstvo (podobarstvo) in strugarstvo nastavljeni mojstri za praktični pouk. V Gradcu je pa velika obrtna šola. Nekaj šol te vrste, ki nam prave obrtnijske šole nadomestujejo, imamo tudi drugod n. pr. v Novem mestu, Celji, Mariboru, imenujejo se obrtnijske nadaljevalne šole. V Ljubljani je ta šola združena bila z realko, v Novem mestu z gimnazijo. Na Kranjskem je posebno veliko obrtnih nadaljevalnih šol, n. pr. v Kranji, Tržiču, v Kamniku, Radovljici, Postojini, Krškem, Metliki. Na Štajerskem jih je manj, n. pr. v Celji, Ptuji, Mariboru, Slovenski Bistrici. Te šole oskrbujejo le učitelji dotičnih ljudskih šol. Za rokodelce bodo pa posebno važne rokodelske šole (Handwerker-schulen), katere je začelo ministerstvo v Avstriji vpeljevati. Te šole niso tako imenitne, kakor druge obrtnijske šole; vendar bodo velika dobrota krajem, ki jih bodo dobili. V Celovci je že taka rokodelska šola, za mizarje je šola v Beljaku, za puškarje v Borovljah. Drugod po Avstriji so še za druge obrtnike šole, največ jih je na Češkem, kjer je obrt v resnici doma. Na Goriškem (Furlanskem) je obrtna šola za mizarje v Marjanu. Obrtna šola je tudi v Gorici, a le laška. Opozoriti moramo še Kranjce, zlasti Ribničane na lesno obrtno šolo v Kočevji, če tudi ima le nemški učni jezik.

Kot sklep k temu odstavku dodamo še, kako je osnovana velika obrtnijska šola v Gradcu in mala obrtna šola. Graška šola ima dva glavna oddelka: I. stavbarski oddelek, in II. umetno obrtnijski oddelek.

V stavbinem oddelku se more človek izučiti za *a*) stavbina dela; (torej sprejemajo zidarje, zidarske praktikante, polirje, in zidarske risarje); uči se po zimi skozi 5 let *b*) za tesarski obrt, *c*) za kamnoseke, *d*) za stavbine zidarje in *e*) za stavbine ključavničarje.

V umetno obrtnijskem oddelku so *a*) šole za modeliranje in malanje, *b*) za lončarstvo, *c*) za mizarje, strugarje in rezbarje, *d*) za kovinsko obrt, za cizelérje in kovinske vlijalce, za graverje in galvanoplastikarje in za umetalne ključavničarje, *e*) za umetno vezenje (belo in pisano vezenje) tedaj tudi za ženska dela. Kako je osnovana slovenska obrtna šola v Ljubljani; o tem se vsak lahko prepriča iz slovenskega poročila in programa, ki ga je vodstvo te šole lani izdalo za oba oddelka svojega prevažnega zavoda. Njega ravnateljstvo ju gotovo radovoljno pošlje vsakemu, ki se za ustroj teh učilnic zanima.

*) Še le leta 1888 se je v Ljubljani slovenska obrtna šola otvorila.

Drobtina.

(Obrtno slovstvo.) Kakor smo poročali, kakošno vsebino ima Funtekovo „Obrtno spisje“, tako hočemo danes navesti tudi obseg dr. T. Romihovega „Obrtnega knjigovodstva“, kajti tudi ta knjiga je namenjena samo slovenskim obrtnikom sploh. Knjiga, kateri je cena 80 kr., s pošto 10 kr. več, ima tole zanimivo vsebino: I. Uvod. Nakup in prodaja, naročena opravila, potovalni opravniki, nakupni račun, prodajni račun, pošiljalnica, spremnica, proračun, ceniki, pošiljatev obrtnih rokotvorov, carina, zavarovanje, poslovi za gotovino, na meno in na up, plačilna sredstva, prodaja na up. II. Kratek pouk o menicah. 1. Bistvo in razvrstitev menic, a) tuja ali potegnjena menica, aa) navadna potezka, ab) potezka po lastni naredbi, ac) lastna potezka, b) lastna menica, c) udomljene menice, 2. običajne nehistvenosti, 3. menični prevod, 4. menična predočba v sprejem, 5. menično poroštvo, 6. glavni dolžnik, predniki in nastopniki, 7. dospetek, 8. predlaganje v plačilo, 9. nazadovanje, kadar se ne plača, 10. meničnoppravna zamuda in zastaranje meničnoppravnih pravic, 11. zgubljene menice, 12. nepristne menice, 13. podpisi na menicah, 14. o sposobnosti, zavezati se po menici, 15. v kaj nam lahko rabi menica, 16. vzgledi in naloge, A. vzgledi, B. naloge. III. Obrtno knjigovodstvo. A. Temeljni pojmi, pojem in smoter knjigovodstva, postavne določbe, kolkovanje, premoženje, debitor in kreditor, debet in kredit, konto, saldo, storno, pagina in folij, kolona, odnos in prenos, rimeza, deviza, trata, poslovi, stavek. B. Neobhodno potrebne poslovne knjige: 1. inventarna knjiga, 2. blagajna, kako prenašamo vsote v blagajni, kako sklepamo blagajno, paginovana blagajna, priročna blagajna, stroškovnik, naloga v vajo, 3. glavna knjiga, kako prenašamo vsote v glavni knjigi, kako sklenemo glavno knjigo, kazalo, obračun, paginovana glavna knjiga, naloge, praktičen vzgled št. I., praktičen vzgled v izdelovanje, 4. dnevnik, vknjiženje poslovnih dogodkov na meno, vknjiženje poslovnih dogodkov na up, dostavek. C. Pomočne knjige, 1. blagovnik za izdelano blago, 2. blagovnik za surovo blago, 3. naročbenik, 4. prodajnik, 5. kupovnik, 6. proračunbenik, 7. zapisnik zasluzka, a) tednik, b) akordnik, 8. dospetnik, 9. prepisnik, praktičen vzgled št. II. IV. Dodatek. Naložitev in dobava denarja, A. naložitev denarja, B. preračunanje vrednostnih papirjev, 1. preračunanje vrednost-

nih papirjev po kurzu, 2. preračunanje obrestij vrednostnih papirjev. C. Preračunanje vrednostnih papirjev, služečih čestokrat v naložitev denarja. D. Dobava denarja: 1. realni in osebni kredit, 2. kreditne zadruga, 3. eskontiranje menic. Zapisnik obrazcev. A. Iz meništva. Št. 1. menična golica, št. 2. potezka, št. 3. vsprejeta potezka, št. 4. potezka po lastni naredbi, št. 5. lastna potezka, št. 6. lastna menica, št. 7. udomljena potezka, št. 8. udomljena potezka, pri kateri je vsprejemnik dostavil udomljenca, št. 9. udomljena menica, pri kateri je izdatnik dostavil udomljenca, št. 10. pri pošiljatelju udomljena potezka, št. 11. udomljena potezka po lastni naredbi, št. 12. udomljena potezka po lastni naredbi z udomljencem, od vsprejemnika ostavljenim, št. 13. pri izdatniku udomljena potezka po lastni naredbi, št. 14. udomljena lastna menica, št. 15. udomljena lastna menica z dostavljenim udomljencem, št. 16. pri pošiljatelju udomljena lastna menica, št. 17. v vsprejem poslana prva menica, katero hrani hranilec po vsprejemu, št. 18. prevodjena druga menica z dostavkom, kje se nahaja prva menica, št. 19. prevodjena druga menica, ko se je njenemu posestniku izročila prva menica, št. 20. prva menica z ovržnim pristavkom, št. 21. druga menica z ovržnim pristavkom, št. 22. pošiljatelj dolžnik kupi menico, postavljeno še po naredbi pošiljateljevi, št. 23. naročena rimesa, št. 24. naročena potezka, št. 25. prevodjena menica s popolnimi prevodi, št. 26. prevodjena menica s popolnimi prevodi na sprednji strani in z nepopolnimi na hrbtu, št. 27. menica s prevodno prepovedjo, št. 28. prevodjena menica z očitnim poroštvom, št. 29. na poroka prevodjena menica, št. 30. menica z neočitnim poroštvom, št. 31. lastna menica z neočitnim poroštvom, št. 32. na dolžnika in poroka potegnjena menica, št. 33. pošiljatelj povratni račun št. 34. prevodnikov povratni račun, št. 35. potezka plačljiva na pokaz, št. 36. lastna menica, plačljiva v določenem času po izdatbi, št. 37. tuja menica, plačljiva v določenem času po izdatbi, št. 38. prevodjena menica, št. 39. plačana menica s pobotnico na hrbtu, B. Iz knjigovodstva. Inventar, folijevana blagajna, paginovana blagajna, priročna blagajna, folijevana glavna knjiga, obračun, paginovana glavna knjiga, dnevnik in blagajna, blagovnik za izdelano blago, blagovnik za surovo blago, naročbenik, prodajnik, kupovnik, proračunbenik, tednik, akordnik, dospetnik.